บทความวิจัย

แนวคิดในการจัดการเรียนรู้อิสลามของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา

ฟาตีฮะห์ จะปะกียา[1] อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต[2]

[1] นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, จังหวัดปัตตานี

[2] ดร. (หลักสูตรและการสอน) ศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตและหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, จังหวัดปัตตานี

อีเมลผู้แต่งหลัก : Fisabilillah725113@gmail.com **เบอร์โทร :** 08 6296 9311

วันที่รับ : 06, มีนาคม, 2568 ❁ **วันที่รับแก้ไข :** 15, พฤษภาคม, 2568 ❁ **วันที่ตอบรับ :** 25, มิถุนายน, 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดในการจัดการเรียนรู้อิสลามของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา โดยข้อมูลหลักได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เจาะลึกแบบไม่มีโครงสร้าง ในการศึกษาเอกสารนั้นผู้วิจัยได้เน้นเอกสารที่เป็นปฐมภูมิ ส่วนการสัมภาษณ์เจาะลึกเน้นบุคคลที่มีข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา ข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดในการจัดการเรียนรู้อิสลามของท่านสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ 1.การจัดการเรียนรู้นั้นเป็นหน้าที่ 2.เป้าหมายการจัดการเรียนรู้ คือ การได้รับผลบุญและเกียรติที่มั่นคงจากอัลลอฮ์ทั้งในโลกนี้และโลกอะคีเราะฮ์ ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ในทางวัตถุ 3.การจัดการเรียนรู้ด้วยตัวอักษรหรือการสอนด้วยการขีดเขียนและใช้หนังสือประกอบ ย่อมดีและมั่นคงกว่าการจัดการเรียนรู้ที่ใช้คำพูดเพียงอย่างเดียว 4.อัลลอฮ์และนบีมุฮัมมัดได้กำหนดหลักสูตรมาเรียบร้อยแล้ว หลักสูตรนั้นมาจากอัลกุรอานและอัลสุนนะฮฺ โดยมนุษย์นั้นมีหน้าที่เพียงเป็นผู้จัดการเรียนรู้เท่านั้น 5.เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ คือ การสร้างผู้เรียนให้เป็น “คนร็อบบานีย์” (คนแห่งพระเจ้าที่มีคุณสมบัติครบถ้วนโดยการเรียนรู้อิสลามต้องจัดการให้ครบทั้งสามรูปแบบ คือ อ่านให้ฟัง สอนให้เข้าใจ และอบรมให้ปฏิบัติ 6.ต้องติดตามผู้เรียนเพื่อประเมินผลการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเป็นกระบวนการตลอดชีวิต ประเมินด้วยระบบ “อุคุวะฮฺ” (ความพี่น้อง) และระบบ “ญะมาอะฮฺ” (กลุ่ม) โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบเป็นหมู่คณะด้วยการรวมพลังกันอย่างมีระบบและเป็นระเบียบ โดยยึดผลสัมฤทธิ์สูงสุดเป็นเป้าหมายของพันธกิจ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำหรือต่างยึดสัมฤทธิ์ผลส่วนตนเป็นที่ตั้ง 10.ปัจจัยหลักที่ทำให้การจัดการเรียนรู้อิสลามไม่ประสบผลสำเร็จ คือ การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ครบองค์ประกอบ เช่น องค์ประกอบด้านหลักสูตร วิธีการ หรือรูปแบบของการจัดการเรียนรู้

คำสำคัญ : แนวคิด, การจัดการเรียนรู้อิสลาม, อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา

RESEARCH

The concept of Islamic learning of Ismail Lutfi Japakiya

Fatihah Japakiya[1] Ibrahem Narongraksakhet[2]

[1] Ph.D. Candidate. Islamic Studies. Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus Ch. Pattani

[2] Prof. Dr. (Curriculum and Instruction), Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla Univerisity, Pattani Campus Ch. Pattani

Corresponding Author, Email : Fisabilillah725113@gmail.com **Tel :** 08 6296 9311

Received : March 06, 2025 ❁ **Revised :** May 14, 2025 ❁ **Accepted :** June 25, 2025

Abstract

This qualitative research paper aims to study the concept of Islamic learning management according to Ismail Lutfi Japakiya. The primary data are collected from document analysis and in-depth interviews. The document analysis focuses on primary source, while the in-depth interviews focus on individuals who have information about the biography of Ismail Lutfi Japakiya. Data obtained were analyzed by using descriptive method. The research results show that the concept of Islamic learning management according to Ismail Lutfi Japakiya can be summarized as follows: Learning management is a duty. The goal of learning management is to gain blessings and permanent honor from Allah both in this world and the hereafter, not for material benefits. Learning management through writing and using texts or books is better and more sustainable than learning management only through spoken words.

Allah and the Prophet Muhammad have already determined the curriculum that comes from the Quran and the Sunnah while humans are only responsible for managing the learning process. The goal of learning management is to create learners to be "Robbani people" (people of God) who are the grassroots units of "Ummatan Wahidah" (unity society) which are particles of "Khairul Ummah" (the best people). Learning managers must be "Muallim Robbani" (teachers of God) who are fully qualified. Islamic learning must be managed in all three forms: reading, teaching for understanding, and training for practicing. It is necessary to follow up learners to evaluate the learning management results continuously as a lifelong process. The evaluation is done through the "Ukhuwah" (brotherhood) system

and the "Jama'ah" (group) system. Using a group learning management method by uniting forces systematically and orderly. Aiming at achieving goals as of the mission, not working individually or focusing on personal achievement.

The main factor that makes Islamic learning management unsuccessful is the lack of completeness in the learning management, such as the curriculum, methods, or forms of learning management.

Keywords : Concept, Islamic Learning Management, Ismail Lutfi Japakiya

บทนำ

อิสลามเป็นศาสนาหรือวิถีชีวิตที่สมบูรณ์แบบสำหรับมวลมนุษยชาติ เป็นวิถีชีวิตที่มีหลักการและกฎเกณฑ์อันเที่ยงธรรมและชัดเจนในทุกมิติของการดำเนินชีวิต เช่น ด้านการศรัทธา ด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและสมบูรณ์นั้น มนุษย์ต้องอาศัยการศึกษาและความรู้เป็นสำคัญ ดังนั้นอิสลามจึงเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง การแสวงหาความรู้นั้นถือเป็นกุญแจดอกสำคัญในการนำปัจเจกบุคคลสู่การศรัทธาที่มั่นคงบริสุทธิและปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนของอิสลามที่วางอยู่บนพื้นฐานของอัลกุรอานและอัลสุนนะฮ์ จนสามารถเป็นบุคคลที่จะสร้างประโยชน์ต่อตนเอง สังคม ประเทศชาติ และมนุษยชาติ (Wan Mohd Nor Wan Daud. 1998)

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญขั้นปฐมภูมิที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับอิสลามและวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติ อิสลามเป็นศาสนาของอัลลอฮ์ที่วางอยู่บนพื้นฐานของความรู้และทางนำของพระองค์ ดังปรากฏในโองการแรกของอัลกุรอานที่อัลลอฮ์ทรงประทานมายังท่านนบีมูฮัมมัด (ขอความสันติจงมีแด่ท่าน) เป็นโองการที่ให้ความสำคัญและเน้นย้ำถึงตวามสำคัญของการศึกษาหาความรู้ ดั่งที่อัลกุรอานได้ระบุไว้ว่า:

> **ความว่า** “จงอ่านด้วยพระนามของพระผู้อภิบาลของเจ้า ผู้ทรงสร้าง (1) ทรงสร้างมนุษย์จากก้อนเลือด (2) จงอ่านเถิด และพระเจ้าของเจ้านั้นผู้ทรงกรุณายิ่ง (3) ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา (4) ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้ (5)” (อัลอาลัก: 1-5)

ศาสนาอิสลามเรียกร้องให้มุสลิมทุกคนเรียนรู้ศาสนา การเรียนรู้ศาสนาเป็นบทบังคับ (ฟัรฎูอีน) ที่แม้กระทั่งในภาวะศึกสงครามก็ไม่ยกเว้น การศึกษาหาความรู้จึงเป็นการสนองตอบต่อคำสั่งที่จะทำให้ทุกคนมุสลิมรอดพ้นจากความผิดที่ศาสนาได้สอนไว้ การเรียนรู้ในอิสลามมีจุดประสงค์เพื่อรู้จักอัลลอฮ์ พระเจ้าแห่งสากลโลก พร้อมกับให้ผู้เรียนรู้เกิดความศรัทธาที่จะส่งผลในภาคปฏิบัติ ให้ทุกการปฏิบัติเป็นอามัลศอลิห นอกจากนั้นให้เกิดการปรับปรุงจิตใจให้บริสุทธิ์ มีจรรยามารยาทที่ดีงาม อันจะนำไปสู่การพัฒนาชีวิตสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามครรลองแห่งอิสลาม อีกทั้งยังเป็นการสร้างผลบุญที่ยั่งยืนให้กับตัวเองหลังจากเสียชีวิต การเรียนรู้และถ่ายทอดวิชาแก่ผู้อื่นเป็นวิธีตักตวงผลบุญอันยั่งยืนอย่างไม่รู้จบให้กับชีวิตในโลกหลังจากความตาย

ในบริบทของประเทศไทยการศึกษาอิสลามได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ยุคแรก ๆ ของการเข้ามาของศาสนาอิสลามในศตวรรษที่ 15 ซึ่งเป็นช่วงที่กษัตริย์ปาตานีเข้ารับอิสลาม (Mohd. Zamberi A. Malek. 1993) เพราะอิสลามเป็นศาสนาที่กำหนดภาระหน้าที่แก่ผู้นับถือทุกคนและสถานภาพของมุสลิมแต่ละคนนั้นจะมีความเสมอภาค ทั้งในแง่การปฏิบัติและการศรัทธา ดังนั้นภาระหน้าที่ของการเผยแผ่อิสลามจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในวงนักปราชญ์หรืออุลามาอ์เท่านั้น แต่หากเป็นภาระหน้าที่ของผู้ที่นับถืออิสลามทุกคนที่ต้องสืบทอดเจตนารมณ์ของการเผยแพร่ต่อไป การตระหนักถึงภาระหน้าที่ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสถาบันการศึกษาอิสลามมากมาย เช่น การเกิดขึ้นของปอเนาะ มัดเราะซะฮ์ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และมหาวิทยาลัยอิสลาม เป็นต้น (นุ

มาน.หะยีมะแซ. 2567; อิบรอฮีม และนุมาน. 2553) ผ่านสถาบันการศึกษาดังกล่าวศาสนาอิสลามสามารถแพร่หลายไปทั่ว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในการเผยแพร่ของอิสลามนั้นจะอาศัยอุลามาอ์หรือนักวิชาการเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ อุละมาอที่มีบทบาทสำคัญและโดดเด่นได้แก่ เชคอับดุลกอเดร์ บิน อับดุลเราะฮฺมาน อัลฟาฏอนี เชค มุฮัมมัด บิน เชคอิสมาแอล ดาวูด อัลฟาฏอนี เชควันอะห์หมัด บิน มุหัมมัด เซ็น อัลฟาฏอนีย์ (เชค อะห์หมัด) และเชคดาวูด บิน อับดุลลอฮ อัลฟาฏอนี เป็นต้น ส่วนนักวิชาการมุสลิมหรืออุลามะอ์ร่วมสมัยท่านหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญและโดดเด่นในการพัฒนาการศึกษาอิสลามในพื้นที่ ท่านผู้นั้นคือ อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา ท่านเป็นอุละมาอของประเทศท่านหนึ่งที่มีบทบาทโดดเด่นในด้านการศึกษา และมีคุณูปการทางวิชาการ ท่านเป็นบุคคลหลักในการร่วมก่อตั้งมหาวิทยาลัยอิสลามแห่งแรกในประเทศไทย ปัจจุบันใช้ชื่อว่ามหาวิทยาลัยฟาฏอนี นอกจากนั้นท่านได้ประพันธ์หนังสือและตำราจำนวนมากเพื่อเป็นคุณูปการทางวิชาการ

อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา เป็นนักวิชาการมุสลิมคนหนึ่งที่ใช้เวลาศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับอิสลามและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ใช้ชีวิตตามแนวทางของอิสลามอย่างเคร่งครัด ท่านเป็นดาอีย์ที่มีความตั้งใจเพื่อเผยแพร่อิสลามด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งด้วยคำพูดและการปฏิบัติ ท่านเริ่มจากการเป็นครูสอนศาสนาและต่อมาเป็นผู้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาในการเผยแพร่อิสลามท่านได้เริ่มจากกลุ่มชาวบ้านทั่วไปผ่านมัจลิสอิลมีย์ ณ มัสยิดต่าง ๆ ท่านสามารถปลุกจิตสำนึกให้ผู้คนเข้าใจหลักคำสอนของอิสลามโดยใช้วิทยปัญญาและจิตวิทยาในการเข้าหากลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ นอกจากนั้นท่านจะมีความตั้งใจในการแก้ปัญหาสังคม และพัฒนาเยาวชนให้เข้าใจและศรัทธาต่ออิสลาม (สุไรยา จะปะกียาและอิสมาแอ โมฮัมมัด. 2565)

ความจริงจังและความความจริงใจของท่านในการพัฒนาสังคมผ่านการศึกษานั้นได้รับการตอบรับจากสังคมมุสลิมในทุกระดับ และได้รับความไว้วางใจอย่างสูงในแวดวงนักวิชาการในประเทศไทยและต่างประเทศ นอกจากนั้นท่านยังได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้นำศาสนาเพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานศาสนสัมพันธ์แห่งประเทศไทยที่มีสมาชิกร่วม 5 ศาสนาท่านได้รับโล่รางวัลในฐานะครูต้นแบบจากคุรุสภาในวันครูแห่งชาติในปี พ.ศ. 2558 บุคลิกภาพของท่านในฐานะผู้นำศาสนามีความเด่นชัด ท่านเป็นครูต้นแบบ เป็นบุคคลที่เปี่ยมไปด้วยความรู้ ท่านมักจะสอนบรรดาสานุศิษย์ด้วยการปฏิบัติมากกว่าด้วยคำพูด ด้วยบุคลิกของท่านที่สุขุมเรียบร้อย อ่อนโยนและสุภาพเวลาที่ท่านสอนท่านมักจะมีมุขเพื่อทำให้การเรียนการสอนไม่เบื่อหน่าย

การเผยแพร่ศาสนาอิสลามผ่านการให้การศึกษาของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา นั้นไม่เพียงจำกัดอยู่เฉพาะในโรงเรียน มัสยิดหรือตามเวทีวิชาการเท่านั้น แต่ท่านยังเป็นผู้ริเริ่มงานเขียนต่าง ๆ มากมาย เริ่มจากแผ่นพับ จุลสาร วารสาร จนถึงงานประพันธ์ที่เป็นหนังสือ และตำราต่าง ๆ ด้วยเหตุผลดังกล่าวท่านจึงมีผลงานด้านงานเขียนมากมาย เป็นงานเขียนที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม งานประพันธ์ที่มีชื่อเสียงของท่าน ได้แก่ อัลบายาน (อรรถาธิบายอัลกุรอาน) อิสลามศาสนาแห่งสันติ معلم رباني مرحبا بطالب العلم และความรู้วิวรณ์: ความเมตตาของอัลลอฮ์เพื่อสันติภาพของโลก เป็นต้น

ปัจจุบันอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา ดำรงตำแหน่งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยฟาฏอนี มหาวิทยาลัยที่ท่านเป็นผู้ร่วมก่อตั้ง แม้จะมีภารกิจมากมาย แต่การทำหน้าที่ในฐานะผู้เผยแผ่อิสลามของท่านก็ยังคงโดดเด่น

ท่านมีผลงานมากมายและเป็นผู้ที่มีคุณูปการทางวิชาการมากมาย และมีแนวคิดด้านต่าง ๆ ที่ควรแก่การศึกษา โดยเฉพาะแนวคิดใจการจัดการเรียนรู้อิสลามซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลังของการศึกษาในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดในการจัดการเรียนรู้อิสลามของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยข้อมูลหลักได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เจาะลึก ในการศึกษาเอกสารนั้นได้เน้นเอกสารที่เป็นปฐมภูมิ ที่เน้นเอกสารที่อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา ประพันธ์เอง ส่วนการสัมภาษณ์เจาะลึกนั้นเน้นผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 15 คน คัดเลือกโดยวิธีแบบเจาะจง เป็นผู้ที่คุ้นเคยและมีข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา จริง โดยเฉพาะกลุ่มสมาชิกในครอบครัว ญาติสนิท พี่น้อง ภรรยา ลูก ๆ และมิตรสหาย บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวกับชีวประวัติส่วนตัว วิถีชีวิต และบุคลิกภาพของท่าน ในระหว่างการสัมภาษณ์นั้นผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าวสามารถที่จะบอกเลิกยุติการให้ข้อมูลได้ตลอดการสัมภาษณ์

เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์ โดยข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่อหาข้อสรุปผ่านการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาสาระสำคัญ แบบแผนความสัมพันธ์ของข้อมูล โดยผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการมองหาแบบแผนหรือประเด็นสำคัญของข้อมูลผ่านการจัดกลุ่มหรือจัดประเภทของข้อมูลตามลักษณะความสัมพันธ์ที่แต่ละประเด็นมีต่อกัน

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

แนวคิดทางการศึกษาตามทัศนะของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา พอจะสรุปได้คือ 1.การจัดการเรียนรู้เป็นหน้าที่ เพราะการเรียนการสอนอิสลามแก่ผู้คนทุกเพศทุกวัยและทุกสถานที่ด้วยวิธีการต่าง ๆ นั้น เป็น “อะมานะฮฺ” หรือ ของฝากจากอัลลอฮ์ที่ผู้รับต้องทำการส่งผ่านให้กับผู้อื่นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์โดยไม่ขาดตกบกพร่อง สิ่งนี้เป็นไปตามพระดำรัสของพระองค์อัลลอฮที่ความว่า “ไม่มีหน้าที่ใดสำหรับศาสนทูต นอกจากการถ่ายทอดเผยแพร่ที่ชัดเจนแจ่มแจ้ง” (อัลมาอิดะฮ์ 5:99) 2.ผู้ที่มีความรู้มีหน้าที่ต้องจัดการเรียนรู้อย่างจริงใจและจริงจังด้วยความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณแห่งความรู้ที่อัลลอฮ์ทรงประทานให้ และตระหนักในความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของผู้อื่น แนวคิดดังกล่าวนี้เป็นไปตามหะดีษของท่านนบีที่บันทึกโดยบุคอรีย์ ซึ่งความว่า “จงเผยแพร่จากฉันแม้จะเป็นเพียงอายะฮ์เดียวก็ตาม” นอกจากนั้นอิสมาอีลลุตฟี ยังมีทัศนะว่าการเรียนรู้อิสลามต้องจัดการให้ครบถ้วนในสามรูปแบบ คือ อ่านให้ฟัง สอนให้เข้าใจ และอบรมให้ปฏิบัติ เพราะการสอนเช่นนี้จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มั่นคงกว่าการใช้คำพูดเพียงอย่างเดียว 3.ปัจจัยหลักที่ทำให้การจัดการเรียนรู้อิสลามไม่สัมฤทธิ์ผลคือการจัดการเรียนรู้ที่ไม่ครบองค์ ไม่ว่าจะเป็นด้านหลักสูตรหรือด้านวิธีการ ส่วน

เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้คือ การสร้างผู้เรียนให้เป็น “มนุษย์ร็อบบานีย์” (คนแห่งพระเจ้า) อันเป็นหน่วยรากหญ้าของ “อุมมะตัน วาหิดะฮฺ” (สังคมเอกภาพ) ที่เป็นอนุภาคของ “ค็อยรุลอุมมะฮฺ” (ประชาชาติที่ดีเลิศ) เพื่อที่จะให้ทราบว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นหรือไม่จึงต้องมีการติดตามผู้เรียนเพื่อประเมินผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยระบบ “อุคุวะฮฺ” (ความเป็นพี่น้อง) และเป็น “ญะมาอะฮฺ” (กลุ่ม) ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่กระบวนการจนกระทั่งสิ้นชีวิต แนวคิดทางการศึกษาของท่านนั้นสอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษาในปัจจุบัน ที่เน้นการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกที่เน้นให้มีการปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ให้ขยายผลคุณลักษณะของมุอัลลิม ร็อบบานีย์ (ครูต้นแบบ) ไปยังผู้สอนในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สอนมีคุณลักษณะดังนี้คือ มีความเข้าใจ ใฝ่ศึกษา ปฏิบัติ ยำเกรง บริสุทธิ์ใจ ซื่อสัตย์ มีความสามารถในการสื่อสาร ชาญฉลาด มีจรรยาเลิศ สุขุม อดทน มีเมตตา และมีหน้าที่ต้องดูแลทุกข์สุขของครูและนักเรียน ให้เกียรติและยกระดับคุณภาพชีวิตครูสั่งสอนอบรมนักเรียนด้วยความนุ่มนวล ใช้หลักสูตรที่ดีและถูกต้อง

2. ให้ปลูกฝังคุณลักษณะ 13 ประการที่ผู้จัดการเรียนรู้ควรมีคือ ผูกมิตร รู้จักอย่างลึกซึ้ง สนิทกันอย่างจริงใจ ช่วยเหลือกัน ถือผลประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เหนือผลประโยชน์ของตนเอง นุ่มนวล ให้เกียรติและไม่ถือโทษกัน ให้สลาม ส่งยิ้มและถ่อมตน เยี่ยมเยือนกัน เชิญชวนและตอบรับคำเชิญชวนในงานต่าง ๆ ยกคำสอนของอัลลอฮ์และท่านนบีมาตักเตือนและสั่งเสียกันขอพรให้กันละกัน มอบของขวัญกัน นับถือพึ่งพากัน และจัดให้มีหะละเกาะฮฺอัลกุรอานและซิกรุลลอฮฺ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. แนวทางในการปลูกฝังคุณลักษณะของมุอัลลิม ร็อบบานีย์ (ครูต้นแบบ) ให้เกิดขึ้นกับผู้สอนในสถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ

2. อิทธิผลของแนวคิดทางการศึกษาของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียาที่มีต่อการจัดการศึกษาและการพัฒนาสังคม

บรรณานุกรม

นุมาน.หะยีมะแซ. (2567). *หะรอมัยน์ อุษาคเนย์และมัดราซะฮ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้.* ปัตตานี: ปัตตานีอินโฟ.

สุไรยา จะปะกียาและอิสมาแอ โมฮัมมัด. (2565). *ชัยค์อิสสมาอีลลุตฟี ชีวิต สันติภาพ สันติสุข.* นนทบุรี: บริษัทเฟิสท์ ออฟเซต (1993) จำกัด

อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต และนุมาน หะยีมะแซ. (2553). *ทฤษฎีใหม่สถาบันการศึกษามุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้: หาดใหญ่.* หจก. สลาตันการวิจัยและวิชาการ

อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา. (2557). *นะศีหะฮ์:หัวใจแห่งอุมมะฮ์วาฮีดะฮ์.ปัตตานี.* มหาวิทยาลัยฟาฏนี.

อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา. (2558). *มุอัลลิมร็อบบานีย์.* ปัตตานี: มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.

อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา. (2561). *ความรู้แห่งวิวรณ์.ความเมตตาของอัลลอฮ์เพื่อสันติภาพโลกและความประเสริฐของการวากัฟความรู้.* ปัตตานี:องค์การบริหารสวนจังหวัดปัตตานี

Mohd.Zamberi A. Malek (1993). *Umat Islam Patani: Sejarah dan Politik.* Shah Alam: Hizbi.

Wan Mohd Nor Wan Daud. (1998). *Filsafat dan Praktik Pendidikan Islam Syed M.Naqib al-Attas.* Bandung: Mizan Media Utama.